

Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointi. Miten voisimme edistää sitä sosiaalityössä?

Minna Kivipelto: YTT, tutkimuspäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Tuija Kotiranta: YTT, ma. yliopistonlehtori, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, sosiaalityö,

Jyväskylän yliopisto

minna.kivipelto@thl.fi; tuija.m.kotiranta@jyu.fi

Janus vol. 19 (2) 2011 | 122–142

Janus

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin mittareita. Aineisto koostuu 25 kansainvälisestä tieteellisestä artikkelista. Artikkelissa tarkastellaan, millaisten mittareiden ja mittareiden kehittämisprosessien avulla valtaistumisen vaikuttavuuden arviointia voitaisiin edistää sosiaalityössä. Valtaistuminen oli määritelty operationaalisesti hyvin monella eri tavalla, eikä alojen välillä ei ollut huomattavia eroja. Kehitetyt mittarit soveltuvat tietyn ohjelman tai ryhmän tilanteen arviointiin, eivätkä ne ole suoraan sovellettavissa suomalaisiin arviointikäytäntöihin. Mittareiden kehittämisessä asiantuntijoiden merkitys oli suurin, mutta teorian soveltaminen ja arvioitavan toiminnan edustajien mukanaolo on myös tärkeää. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota sisäiseen validiteettiin ja sen määrittelyyn. Sosiaalityön valtaistumisen teoreettinen ja operationaalinen määritelmä edellyttää lisätutkimuksia. Tapauskohtaisen arvioinnin mahdollisuudet on tarpeen selvittää sosiaalityön valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnissa.

Tarkastelemme tässä artikkelissa valtaistumisen vaikuttavuuden arviointia ja pohdimme, millaisten mittareiden ja mittareiden kehittämisprosessien avulla sitä voitaisiin edistää sosiaalityössä. Sosiaalityössä vaikuttavuuden arviointi on esillä yhä enemmän, eikä vähiten sosiaalityössä tapahtuvien muutosten vuoksi. Sosiaalityön kentälle on tullut uusia toimijoita ja toimijoiden työtehtävät ja työnkuvat uudistuvat (Vuorensyrjä ym. 2006; Karvinen-Niinikoski ym. 2005). Kuntien palvelurakennemuutoksen ja sitä tukemaan perustetun PARAS-hankkeen myötä kuntien palveluiden järjestämis- ja tuottamisvastuun muutos on konkretisoitunut myös sosiaalityön käytännöissä (Kunta- ja palvelurakennemuutos 2007). Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön kokonaisuudistus on meneillään (Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistaminen 2010, 18). Uudistuksissa sosiaalityö joutuu tuomaan esiin paikkansa ja tarkoituksensa. Tätä varten tarvitaan tietoa sosiaalityön vaikuttavuudesta, ei ainoastaan esimerkiksi sosiaalityön kustannuksista.

Olemme valinneet tarkastelun kohteeksi valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin, koska siinä kiinnitetään huomio yksilön, yhteiskunnan ja yhteisöjen välisten suhteiden merkitykseen, jota sosiaalityön teoreettis-metodisissa tarkasteluissa on kaivattu (Hokkanen 2009, 315–316). Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointiin on kehitetty erilaisia malleja ja mittareita (esim. Walker ym. 2010; Varekamp ym. 2008; Leslie ym. 1998). On myös kehitetty malleja ja teorioita siitä, miten arviointia voi toteuttaa tukien samalla arviointiin osallistuvien valtaistumista (Adams 2003; Fetterman 2005; 2001; Fetterman & Bowman 2002). Valtaistuminen on kiistanalainen ja hankalasti haltuun otettava konstruktio (Hokkanen 2009; Hämeen-Anttila 2006; Kuronen 2004, 279; Siitonen 1999, 84), minkä vuoksi ei ole yksimielisyyttä siitä, millaisilla mittareilla valtaistumisen vaikuttavuutta tulisi arvioida tai miten tarkoitukseen sopiva mittari tulisi kehittää.

Valtaistuminen on sosiaalityössä käytetty käsite, mutta sitä tutkitaan ja sovelletaan eri aloilla (Richardson & Storr 2010; Bartunek & Spreitzer 2006; Beresford & Croft 2001; Deveaux 1994). Mirja Satka oli mahdollisesti ensimmäinen suomalainen sosiaalityön tutkija, joka toi jo 1980-luvulla empowerment-käsitteen suomalaiseen sosiaalityökeskusteluun ja hän käytti tuolloin nimitystä *kansalaiskeskeinen sosiaalityö*¹ (Satka 1984a; 1984b). Sittemmin valtaistumiseen liittyvä keskustelu on tullut Suomeen eri väyliä pitkin (ks. esim. Kotiranta 2008, 87–88; Kuronen 2004, 282; Karjalainen 1999, 34–35; Siitonen 1999). Empowerment on käännetty muiden muassa valtaistumiseksi, valtaistamiseksi ja valtuuttamiseksi (ks. esim. Kuronen 2004, 277; Mäntysaari 1999, 9; Siitonen 1999, 83).² Me käytämme tässä artikkelissa empowerment-käsitteestä suomenosta valtaistuminen.

Sosiaalityössä on sovellettu erilaisia valtaistumisen teorioita. Valtaistumisen lähtökohdat paikannetaan yleensä 1960- ja 1970-lukujen radikaaleihin ja kriittisiin suuntauksiin, joissa keskeisenä on ollut sosiaalityön ymmärtäminen poliittisena, yhteiskunnan alistavien rakenteiden tunnistamiseen ja murttamiseen tähtäävänä toimintana (Kuronen 2004, 279–280). Sosiaalityön valtaistumista on tarkasteltu myös yhdyskunta-psykologisten teorioiden kautta (esim. Lupton & Nixon 1999). Valtaistumisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi arvioitavassa toiminnassa mukana olevien ihmisten osallistumisen, vaikuttamismahdollisuuksien, itsehallinnan (self-efficacy) tai motivaation lisääntymistä. Tällöin valtaistuminen tulee lähelle osallistamisen käsitettä (Miller & Campbell 2006, 305). Mikko Mäntysaari (2009, 101–102) on havainnut, että käsitteiden leviämisen jokapäiväiseen puheeseen ilman tarkempaa määrittelyä on johtanut siihen, että valtaistumisen radikaali merkitys on hämärtynyt, minkä vuoksi valtaistumisen paikantaminen sosiaalityössä on erityisen tärkeää. Valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin kannalta on olennaista

käsitteen teoreettisen viitekehyksen määrittely (Zimmerman 2000, 45–46).

Artikkeli pohjautuu aiempiin kansainvälisiin tutkimuksiin, joissa on tarkasteltu valtaistumisen vaikuttavuuden arviointia ja siinä sovellettuja tai siihen kehitettyjä mittareita. Mittaamisen tarkoituksena on saada esille tutkittavan ominaisuuden suuruutta tai pienuutta (Valli 2001a, 106). Sen vuoksi yleisimmin käytetty mittaamismenetelmä on kysymyksiä sisältävä lomake (ks. esim. Vehkalahti 2008, 12, 17). Raine Vallin (2001b, 158) mukaan kuitenkin lähes kaikki tieto on muutettavissa numeeriseen muotoon. Puttonin (1997, 247–249) mukaan arviointivälineen valinnassa tärkeintä on asianmukaisuus ja luotettavuus suhteessa arvioinnin avainkysymyksiin. Tulkitsemme tämän siten, että mittari voi olla muodoltaan muutakin kuin lomake, testi tai haastattelu.

Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointiin kehitettyjä mittareita on saatavilla kootusti hyvin vähän (esim. Fischer & Corcoran 2007a; 2007b), joten päätimme koota aineistona käyttämämme artikkelit elektronisten tietokantojen avulla. Alkuun kysymme, miten valtaistuminen määritellään artikkeleissa kuvattujen valtaistumisen vaikuttavuuden arviointiin kehitettyjen tai sovellettujen mittareiden taustateorioissa. Tämän jälkeen tarkastelemme, miten artikkeleissa esitetty teoreettinen näkemys tulee esille mittareiden kehittämisessä. Pohdimme, millainen kehittämisprosessi soveltuu erityisesti sosiaalityön vaikuttavuuden arviointiin. Haemme myös rajapintoja sosiaalityön ja muiden alojen näkemyksiin valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnista.

Vaikuttavuus on käsitteenä ja vaateena esillä voimakkaasti koko sosiaali- ja terveysalan kehittämisessä (Sosiaali- ja terveydenhuollon... 2008). Vaikuttavuuden arviointia on pidetty hankalana (ks. esim. Sulkunen 2005, 49). Kiinnostus siihen on kuitenkin Suomessa selvästi nousmassa. Lupaavia alkuja on nähtävissä esi-

merkiksi sosiaalialan osaamiskeskusten toimesta tuotetuissa julkaisuissa (esim. Kemppainen ym. 2010; Ulfves ym. 2010). Valtaistumisen vaikuttavuutta arvioidaan asiakkaan kokemusten kautta (Kemppainen ym. 2010, 37). Myös yliopistojen opinnäytetöissä on käsitelty valtaistumisen vaikuttavuuden arviointia ja arvioinnissa käytettyjä mittareita (esim. Ulfves 2010; Ulfves ym. 2010; Lindqvist 2008).

Katsauksen toteuttaminen

Katsauksella tarkoitetaan yleensä valmiiden kirjallisten tuotosten systemaattista analysointia. Katsauksissa käytettävä kirjallinen aineisto voidaan koota eri tavoin. Olemme soveltaneet käytössä olevaa tapaa koota aineisto elektronisten tietokantojen avulla. Tällöin aineisto rajataan etukäteen (esimerkiksi hakusanat, aineiston julkaisemisajankohta). (Ks. esim. Richardson & Storr 2010; Herbert ym. 2009.)

Olemme keränneet aineiston maaliskuu-kuussa 2010. Tarkastelemme valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnissa käytettyjä mittareita ja niiden kehittämisprosesseja. Tämän vuoksi ensimmäisessä haussa käytimme sanoja "empowerment" ja "measure" ja täydennyshaussa lisäsimme mukaan hakutermit "social work", "evaluation" ja "measurement". Etsimme valtaistumisen vaikuttavuuden arviointitapoja kansainvälisten tutkimusten kautta jatkaaksemme ja täydentääksemme Suomessa valtaistumisen vaikuttavuuden arviointiin liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä. Koska valtaistumista tutkitaan ja sovelletaan eri tieteenaloilla, otimme mukaan myös muiden alojen valtaistumisen vaikuttavuuden arviointia käsitteleviä artikkeleita.³ Lopullinen aineisto käsitti 25 artikkelia, joista yhdeksän edusti sosiaalityötä, yhdeksän terveysalaa ja seitsemän muita aloja. Sijoitimme artikkelit tiettyyn alaan kuuluviksi sisällön, ei esimerkiksi julkaisun perusteella.⁴ Tutkimuksessa käytössä olleet artikkelit ja niiden sijoittaminen aloittain

on koottuna artikkelin lopussa olevaan aineistoluetteloon.

Etsimme aineistosta teema- ja asiakokonaisuuksia etukäteen muodostetun kysymysrungon avulla. (Ks. myös Richardson & Storr 2010; Herbert ym. 2009.) Ensimmäisessä analyysivaiheessa etsimme vastauksia seuraaviin kysymyksiin: (1) Mikä on tutkimuksen kohde ja ala? (2) Millaista mittaria valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnissa on käytetty? Onko kyseessä valmiin mittarin soveltaminen vai uuden mittarin kehittäminen? (3) Kuvataanko artikkelissa asiakkaan valtaistumisen arviointia? Kuvataanko artikkelissa sitä, miten työntekijä pyrkii tukemaan tai edistämään valtaistumista? (4) Millainen teoreettinen tausta mittarissa on? Millaiset tekijät korostuvat valtaistumisen määrittelyssä? Miten valtaistuminen on operationalisoitu tutkimuksen kohteena olevassa mittarissa? (5) Miten luotettavuuskysymykset (reliabiliteetti ja validiteetti) on otettu huomioon mittarien soveltamisessa ja kehittämisessä?

Analyysin toisessa vaiheessa luokittelimme artikkelit aloittain. Tämän jälkeen tarkastelimme, (6) millaisia yhtäläisyyksiä tai eroja valtaistumisen teoreettisessa määrittelyssä ja operationalisoinnissa sosiaalityön ja muiden alojen välillä on havaittavissa. Lisäksi tarkastelimme sitä, (7) miten mittareiden kehittämisprosessit on kuvattu ja miten teorian merkitys tuli esille mittarin kehittämisprosessissa.

Aineiston käsittelyssä olemme kiinnittäneet huomiota erityisesti sellaisiin asioihin, jotka ovat esiintyneet useimmissa (vähintään puolessa) artikkeleissa (esimerkiksi tietynlainen valtaistumisen määrittely). Lisäksi olemme tuoneet esiin myös sen, mikäli jokin valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin kannalta olennainen asia puuttuu tai siitä ei ole kerrottu (esimerkiksi teorian operationalisointi).

Mittareiden luonnehdintaa

Katsauksessa mukana olleesta 25 artikkelista 17:ssä oli kyseessä itse kehitetty mittari valtaistumisen vaikuttavuuden arviointiin. Näistä kymmenessä artikkelissa oli tavoitteena kehittää mittari yleiseen käyttöön (5 sosiaalityö, 5 muut alat). Seitsemässä artikkelissa kehitettiin mittari kyseisen tutkimuksen tarpeisiin (5 sosiaalityö, 2 terveysala), eikä niissä juuri pohdittu, miten mittari soveltuisi käytettäväksi myös muissa tutkimuksissa tai projekteissa.

Kuudessa artikkelissa käytettiin valmista mittaria (4 sosiaalityö, 1 terveysala ja 1 muu ala).⁵ Yhdessä näistä sovellettiin sekä valmista mittaria että erikseen kehitettyä mittaria (artikkeli 11, sosiaalityö). Kaksi artikkelista oli kirjallisuuskatsauksia. Niissä oli käyty läpi sekä valmiita mittareita että projekteja, joiden vaikuttavuuden arvioinnissa oli käytetty hyvin erityyppisiä malleja. Kirjallisuuskatsauksissa ei eritelty mittareiden kehittämisprosesseja, mutta tuotiin esiin muita mittareiden soveltamiseen ja kehittämiseen liittyviä näkökohtia ja haasteita.

Yhtä lukuun ottamatta artikkeleissa oli käytössä tai kehitteillä kyselypohjainen mittari. Kahdessa artikkelissa käytettiin kyselyn ohella myös muita tiedonkeruumenetelmiä (artikkelit 2 ja 7). Artikkelissa 2 toteutettiin koeasetelmatutkimus sekä prosessiarviointi. Prosessiarvioinnissa kouluttajat ja osallistajat täyttivät kyselylomakkeet, lisäksi tutkijat pitivät päiväkirjaa. Artikkelissa 7 koottiin tietoa useammalla menetelmällä: tehtiin kyselytutkimus palvelutalon asukkaille ja työnteekijöille sekä toteutettiin asukkaiden keskusteluryhmät. Asukkaiden keskustelua aktivoitiin näyttämällä aiheeseen johdatteleva video.

Artikkelissa 13 ei käytetty kyselyä, vaan tiedonkeruu toteutettiin syvähaastatteluin. Kirjallisuuskatsauksista ensimmäisessä käytiin läpi kyselypohjaisia mittareita (artikkeli 3) ja toisessa kiinnitettiin huomiota siihen, että arvioinnissa ei käytetty usein minkäänlaista mittaria (artikkeli

14). Viimeksi mainitussa kirjallisuuskatsauksessa tuotiin esiin, että arviointi on usein perustunut kirjoittajien omiin tuntemuksiin ja vaikutelmiin.

Lähes kaikki artikkelit käsitelivät palvelujen käyttäjien tai asiakkaiden valtaistumisen arviointia, mukana oli myös kaksi artikkelia, joissa tarkasteltiin sosiaalityön opiskelijoiden valtaistumista (artikkelit 16 ja 18). Artikkeleissa kuvattujen mittareiden avulla oli tarkoituksena saada tietoa siitä, tuottaako käytetty menetelmä (esimerkiksi yhteisöteatteri) tai ohjelma (esimerkiksi eronneiden naisten "Empowerment Group") valtaistumista.

Artikkelin 3 mukaan luotettavuuskysymykset ovat yleensä heikosti esillä mittareiden soveltamisessa ja kehittämisessä. Kyseisessä kirjallisuuskatsauksessa oli mukana 74 terveysalan artikkelia, joista vain yhtä mittaria voitiin pitää sekä validina että reliaabelina. Myös tämän katsauksen artikkeleissa mittareiden luotettavuutta testattiin ja kuvattiin vaihtelevasti. Reliabiliteetin testaus tuotiin esille 14 artikkelissa. Niissä testaukseen käytettiin Cronbachin alfaerointia, joka perustuu väittämien välisiin korrelaatioihin. Sisäistä validiteettia pyrittiin parantamaan esimerkiksi testaamalla kyselylomaketta ja pyytämällä asiakkaita tai palveluista vastaavia henkilöitä kommentoimaan mittaria. Validiteetin arviointi on hankalaa, sillä valtaistumisen määrittely on sidoksissa todellisuuskäsitykseen eikä sille voi löytää yleisesti sovittuja kriteerejä (vrt. esim. Leino-Kilpi ym. 1994, 20–21). Esimerkiksi teorian ohjaamassa mittarin kehittämisessä sisällöllisellä validiteetilla voidaan tavoitella sitä, että käsitteille onnistutaan luomaan onnistuneet operationaaliset määritelmät. Sisällöllisen validiteetin määrittely on erityisen haasteellista valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnissa, sillä käsitteellä voi olla erilaisia merkityksiä eri kulttuureissa, mutta jopa samoille henkilöille eri yhteyksissä ja tilanteissa.

Valtaistumisen määrittely artikkeleissa

Aloitimme artikkeleissa kuvattujen mittareiden teoreettisen taustan tutkimisen ensinnä kiinnittämällä huomiota valtaistumisen määrittelyssä käytettyihin käsitteisiin ja niiden konkretisointiin. Toiseksi haimme merkkejä valtaistumisen poliittis-yhteiskunnallisesta ulottuvuudesta: nähtiinkö valtaistuminen yksilön toimivallan tai -voiman lisääntymisenä vai kollektiivisena toimintana, jonka tavoitteena on yhteiskunnallisen alistuksen ja eriarvoisuuden muuttaminen (ks. myös Kuronen 2004, 279). Keräämässämme aineistossa valtaistumisen määrittelyssä tuli enemmän yhtymäkohtia yhdyskuntapsykologisiin kuin kriittisiin teorioihin, tosin vain kuudessa artikkelissa teorian vaikutukset mittarin kehittämiseen saattoi jäljittää kohtuullisesti. Muissa artikkeleissa valtaistumisen teoreettis-metodinen määrittely oli ohutta ja teoreettiset käsitteet lähinnä luettiin artikkelin johdanto-osassa. Taulukkoon 1 on koottu eri alojen artikkeleista yleisimmin mainitut valtaistumisen osa-alueet ja lukumäärä sekä miten monessa artikkelissa kyseinen osa-alue on esiintynyt.

Yleisimmin valtaistuminen liittyi henkilön positiiviseen käsitykseen itsestään. *Hyvä itsetunto, minäidentiteetti, itsearvostus, itsevarmuus ja hallinnan tunne* mainittiin 16 artikkelissa. Sitä korostivat erityisesti sosiaalityön ja terveysalan artikkelit. Tämä valtaistumisen määritelmä liittyy yhdyskuntapsykologisiin valtaistumisteorioihin (esim. Rappaport & Seidman 2000; Zimmerman & Rappaport 1988). Valtaistuminen ilmenee haluttujen tavoitteiden saavuttamista edistävänä itsemääräämisoikeutena, tietona ja käyttäytymisenä.

Myös *mahdollisuus päättää omaa elämänsä koskevista asioista* viittaa itsemääräämisoikeuteen ja tavoitteiden saavuttamiseen. Tämä mainittiin 12 artikkelissa. Sosiaalityössä korostettiin sosiaalisten suhteiden merkitystä. Terveysalalla tavoite kytkettiin erityisesti potilaan osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen. Muiden alojen osalta tuotiin esiin, että näin ihmiset sitoutuvat paremmin esimerkiksi oppimiseen ja asetettuihin tavoitteisiin.

TAULUKKO 1. Eri alojen artikkeleissa esiintyneet valtaistumisen osa-alueet.

Valtaistumisen osa-alue	Sosiaalityö	Terveysala	Muut alat	Yhteensä
Hyvä itsetunto, itsevarmuus, hyvä minäidentiteetti, itsearvostus ja hallinnan tunne	6	7	3	16
Mahdollisuus päättää omaa elämänsä koskevista asioista tai vaikuttaa päätöksentekoon	4	4	4	12
Tasa-arvoinen osallistuminen tai toiminta muiden kanssa	3	3	4	10
Resurssit, niiden käyttö, hallinta ja pääsy	5	2	2	9
Kriittinen tietoisuus	4	2	3	9
Toimivalta tai kyvyt käsitellä omassa elämässä tapahtuvia asioita	4	3	2	9
(Kollektiivinen tai yksilöllinen) toiminta sortavien rakenteiden poistamiseksi	3	2	4	9
Valtaistumista edistävä valta	4	2	1	7

Tasa-arvoinen osallistuminen ja toiminta muiden ihmisten kanssa olivat esillä kymmenessä artikkelissa. Demokraattisuutta ja tasa-arvoista osallistumista valtaistumisen keskeisenä elementtinä korostaa esimerkiksi yhdyskuntapsykologiaan nojautuva David Fetterman (2005; 2001). Tasa-arvoinen osallistuminen mainittiin kolmessa sosiaalityön artikkelissa. Niiden mukaan ihminen valtaistuu tullessaan osaksi sosiaalisia verkostoja ja yhteisöjä. Näissä yhteys vaikuttavuuden arviointiin jäi kuitenkin hataraksi toisin kuin esimerkiksi terveysalan artikkeleissa. Terveysalalla tuotiin esille vaikuttavuuden arvioinnin kannalta selkeästi mitattavat tavoitteet. Valtaistuminen esimerkiksi parantaa potilaiden aktiivisuutta osallistua omaan hoitoon.

Resurssit, niiden käyttö ja hallinta tuotiin esille yhdeksässä artikkelissa valtaistumisen keskeisenä osa-alueena. Yhdyskuntapsykologisen näkemyksen mukaan valtaistuminen auttaa ihmisiä saavuttamaan tarvittavat resurssit ja tarkastelemaan kriittisesti sosiaalista ympäristöään (Zimmerman 2000, 45–48). Resurssit voivat tarkoittaa sosiaalisia tai taloudellisia resursseja, erilaisia apu- ja tukijärjestelmiä ja niiden käyttöä ja hyödyntämistä. Tämänkaltaisia resursseja painotettiin sosiaalityön artikkeleissa hieman enemmän kuin muiden alojen artikkeleissa.

Edellä mainituissa esimerkeissä ei tuoda korostetusti esiin sorrettujen tai marginaalissa olevien ryhmien aseman parantamista. Valtaistumista katsotaan tarvittavan minkä tahansa ryhmän keskuudessa, mikä edustaa enemmän yhdyskuntapsykologista kuin kriittistä valtaistumisnäkemystä. Yhdyskuntapsykologisen näkemyksen mukaan valtaistunut ihminen tietää, milloin kannattaa osallistua ja milloin välttää konflikteja (Kieffer 1983; ks. myös Ylistö 2009, 292). Käsitteessä korostuu *yksilön toimivalta tai kyvyt käsitellä omassa elämässä tapahtuvia asioita*. Elämänmuutoksilla tarkoitettiin esimerkiksi perheenjäsenen sairastumista ja siitä selviytymistä.

Artikkeleissa puhuttiin myös arkipäivän askareista selviytymisestä osana valtaistumista.

Artikkeleissa oli viitteitä myös kriittisten yhteiskunta- ja kasvatustieteiden valtaistumiskäsitteistä. Tämän näkemyksen mukaan valtaistumisen tarve tulee siitä, että yhteiskunnassa on joidenkin ihmisryhmien kannalta epäoikeudenmukaisia ja epätasa-arvoa tuottavia olosuhteita, rakenteita ja sosiaalisia konstruktioita (Payne 2005, 227–312). Tavoitteena on alistavien rakenteiden tunnistaminen ja murtaminen (esim. Freire 2005/1970⁶; Deveaux 1994; Carr & Kemmis 1986; Rose & Black 1985; Solomon 1976). Valtaistumisen tulee johtaa oikeudenmukaiseen ja tasa-arvoiseen yhteiskuntaan. Kriittisten näkemysten mukaan valtaistumista tarvitaan yksilötasolla (tietoisuuden lisääminen), yhteisötasolla (toiminnallisuus asioiden muuttamiseksi) ja yhteiskunnallisella tasolla (päätoöksenteko). Valtaistumista tuetaan ja edistetään kehittämällä jonkin marginaaliryhmän tietoja, taitoja, valmiuksia ja kollektiivisia mahdollisuuksia. (Ks. myös Payne 2005.) Aineistossa tästä oli esimerkkinä *kriittisen tietoisuuden saavuttaminen*, joka tuli esille erityisesti sosiaalityön ja muiden alojen artikkeleissa. Kriittisen tietoisuuden avulla ihmiset saavuttavat paremman ymmärryksen valtasuhteista ja siitä kulttuuris-sosiaalisesta todellisuudesta, joka vaikuttaa heidän elämäänsä. Kriittinen tietoisuus auttaa ihmisiä muuttamaan omaan elämään vaikuttavia asioita.

Kriittisten yhteiskunta- ja kasvatustieteiden mukaan sortavien rakenteiden poistamiseksi tarvitaan *kollektiivista ja yksilöllistä toimintaa*. Tämä tuotiin esille sosiaalityön ja muiden alojen artikkeleissa. Toiminta edellyttää syvällisiä muutoksia institutionaalisissa, diskursiivisissa, ideologisissa ja mentaalisisissa rakenteissa, jotta vallan ymmärtäminen, käyttö ja asioiden muuttaminen on mahdollista. Tämän vuoksi *valtaistumista edistävä valta* on tärkeää. Valtaistumista edistävä valta tuli esille lähinnä sosiaalityön ja kulttuuri- ja mediapolitiikan artikkeleissa. Henkilökohtaisen,

kollektiivisen ja poliittisen vallan avulla ihmiset voivat toimia tilanteidensa muuttamiseksi.

Mittarien kehittäminen ja teorian operationalisointi

Aineiston artikkeleissa asiantuntijat, kuten tutkijat, ohjasivat mittarien kehittämistä tai soveltamista. Asiantuntijoiden ohella mittarin kehittämisessä saatettiin ottaa huomioon teorian merkitys sekä asiakkaiden tai palvelujen käyttäjien näkemykset. Kuvaamme seuraavaksi aineistosta poimittujen esimerkkikuvausten avulla, miten mittarit on rakennettu ja pohdimme, miten valtaistumisen teoreettinen näkemys tulkittiin mittareiden kehittämisessä. Olemme valinneet esimerkit siten, että mukana on mahdollisimman havainnollistava kuvaus sosiaalityöstä, terveysalalta ja muilta aloilta.

Asiantuntijoiden ohjaama mittarin kehittämisprosessi

Artikkelissa 21 arviointiasetelma mittareineen laadittiin arviointisjoiden toimesta, minkä vuoksi kutsumme tätä kehittämistä "asiantuntijoiden ohjaamaksi mittarin kehittämisprosessiksi" (kuvio 1). Esimerkkikuvaus on sosiaalityön alalta. Aineistossa oli mukana 11 kuvausta asiantuntijoiden ohjaamasta mittarin kehittämisestä. Lisäksi kuudessa artikkelissa sovellettiin valmista mittaria, joka sekin kertoo eräänlaisesta asiantuntijälähtöisyydestä.

Arvioinnin kohteena oleva opetusohjelma "Positive Alternatives for Families (PAF)" oli suunnattu afrikanamerikkalaisille vanhemmille, joiden lapsella on jokin kehitysviivästymä. Tarkoituksena oli saada tietoa siitä, miten PAF-ohjelma toimi ja miten vanhemmuus kehittyi ohjelman aikana (kuvio 1, vaihe 1). Tämän jälkeen perehdyttiin PAF-ohjelmaan ja tehtiin kirjallisuuskatsaus. Vaikuttavuuden arvioinnin mittareiden rakentamisessa hyödynnettiin valtaistumisen

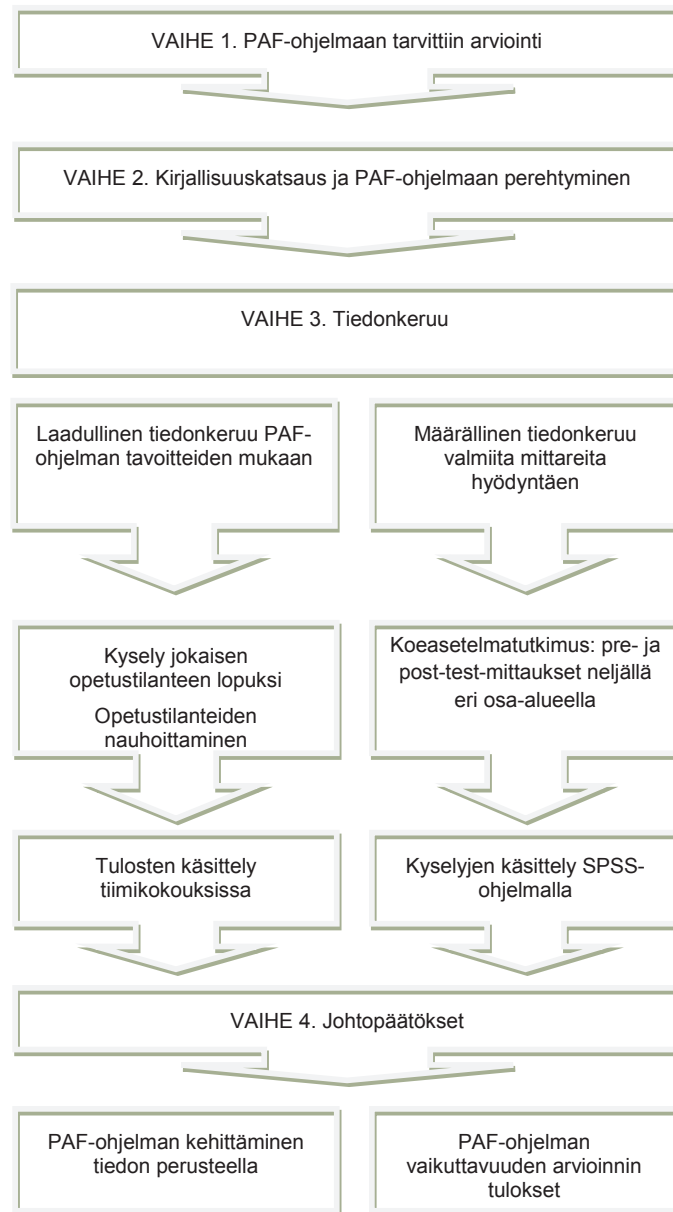
teoriaa, mutta teorian operationalisointia ei kuvattu kovin tarkkaan (kuvio 1, vaihe 2).

Arvioinnissa kerättiin tietoa sekä laadullisin että määrällisin menetelmin (kuvio 1, vaihe 3). Laadullisesti arvioitiin interventioprosessia, opetussuunnitelman soveltamista ja osallistujien tyytyväisyyttä opetusohjelmaan. Osallistujien tyytyväisyyttä seurattiin laadullisella kyselyllä, joka toteutettiin jokaisen opetustilanteen loppuun. Näiden ohella arviointisija ja harjoittelija toteuttivat kukin kaksi satunnaisesti valittua opetustilannetta, jotka nauhoitettiin. Niiden tarkastelussa kiinnitettiin huomiota erityisesti opetusohjelman teeman soveltamiseen ja vanhempien osallistumiseen.

Vaikuttavuuden arviointi toteutettiin kvantitatiivisena koeasetelmatutkimuksena, jossa ryhmälle suoritettiin etukäteis- ja jälkikäteismittaus (pre- ja post-design). Etukäteisarviointi suoritettiin ennen ohjelman alkamista ja jälkikäteismittaukset ensimmäisen opetussession loputtua. Arvioinnissa selvitettiin, millä tavoin ohjelma on parantanut osallistujien valtaistumista, emotionaalista tilaa, vanhempi-lapsisuhdetta ja yhteisöllistä osallistumista. Näitä kaikkia osa-alueita varten laadittiin omat kyselypohjaiset mittarit valtaistumisen teoriaa sekä aiempia mittareita soveltaen ja hyödyntäen (esim. Family Empowerment Scale, FES).

Vaiheessa 4 tehtiin johtopäätökset. Määrällisen tiedon pohjalta arvioitiin ohjelman vaikuttavuus ja laadullisen tiedon avulla kehitettiin PAF-ohjelmaa. Laadullista tutkimusta ei hyödynnetty ohjelman vaikuttavuuden arvioinnissa.

Mittari rakennettiin PAF-ohjelman arviointia varten. Mittarin jatkokehittämisessä suositeltiin validiteetin testaamista. Laadullisen ja määrällisen tiedon erillisyyttä ei tarkasteltu. Etukäteistestauksen sekä mittaamisen ja opetusohjelma yhteen kytkemisen oletettiin vaikuttaneen jon-

KUVIO 1. Asiantuntijoiden ohjaama mittarin kehittämisprosessi (Farber & Maharaj 2005).

kin verran tuloksiin, mutta sitä ei voitu varmentaa.

Teorian ohjaama mittarin kehittämisprosessi

Artikkeli 6 kuvaa "teorian ohjaaman mittarin kehittämisprosessia" terveysalalla. Esimerkkikuvauksessa "Consumer-Constructed Scale to Measure Empowerment among Users of Mental Health Services" kehitettiin mittari mielenterveyspalvelujen asiakkaiden valtaistumisen arvioimiseksi. Teoriasta muodostuu valtaistumisen määrittelylle (kuvio 2, vaihe 1) lähinnä yhdyskuntapsykologisten teorioiden mukaisesti. Määrittely sisälsi aineksia varsin maltillisesta yksilön valtaistumisesta, joskin esille tuli myös yhteiskuntaan ja rakenteisiin vaikuttaminen. Teoriasta muodostetut määritelmät valtaistumiselle olivat "tunne oman elämän hallinnasta", "henkilökohtainen voimantunne", "kyky edistää omia etujaan", "kyky ja halu toimia yhteiseksi hyväksi" sekä "kyky vaikuttaa organisaatioihin ja sosiaaliin rakenteisiin".

Teorian operationalisointi aloitettiin perustamalla ryhmä, joka alkoi kehittää valtaistumisen arvioinnin mittaria (kuvio 2, vaihe 2). Ryhmään kutsuttiin kymmenen oma-apuohjelman johtajaa. Ryhmä perehtyi mittareihin, jotka voisivat soveltua käyttötarkoitukseen. Tarkastellut mittarit eivät kuitenkaan vakuuttaneet ryhmää soveltuvuudellaan, joten he päättivät tuottaa teorian pohjalta oman näkemyksensä valtaistumisen ominaispiirteistä.

Kyselyn laatimisen jälkeen (kuvio 2, vaihe 3) kysely testattiin sadalla oma-apuohjelmaa edustavalla henkilöllä. Faktorianalyysin ja reliabiliteetin testauksen jälkeen lopulliseen kyselyyn valikoitui 28 kysymysteemaa. Esimerkiksi ominaispiirre "tuntee, että on merkityksellinen (on toiveikas)" operationalisoitiin seuraaviksi neljäksi teemaksi: "ihmisen tekemisiä rajoittaa ainoastaan se, minä hän uskoo olevan mahdollista", "voin melko

paljon määrätä itse, mitä elämässäni tapahtuu", "olen yleisesti ottaen varsin toiveikas tulevaisuuden suhteen" ja "ongelmat voidaan ratkaista yleensä toimimalla".

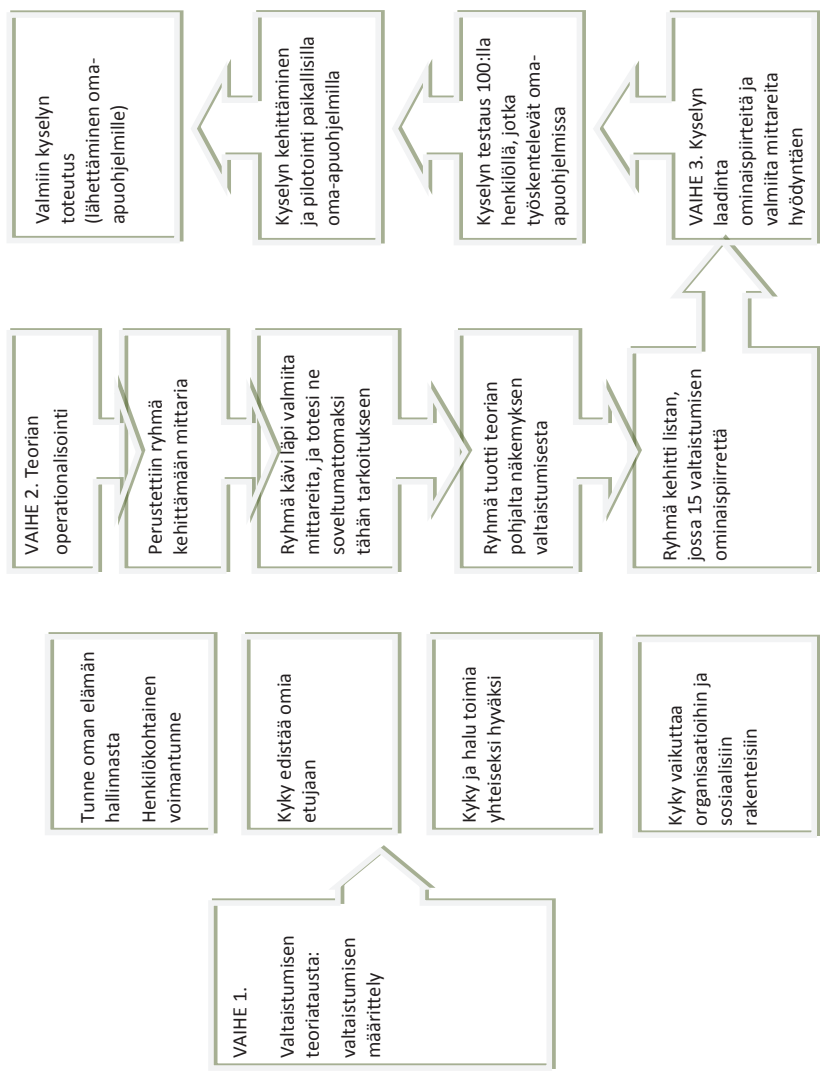
Lopulliset mittarin kysymykset eivät liittyneet kaikkiin alun perin muodostettuihin ominaispiirteisiin, mutta ryhmän mukaan kysymykset olivat kuitenkin riittävän kattavia.

Kysely kohdistettiin oma-apuohjelmien työntekijöille. Vastausten jälkeen valtaistumisen teoreettista määritelmää kehitettiin edelleen. Lopulta valtaistumisen määritelmälle löydettiin kolme "tukijalkaa": (1) *isetunto – voimantunne ja optimismi ja tulevaisuuden usko*, (2) *valta (erityisesti taloudelliset resurssit) ja* (3) *sosiaalinen tietoisuus ja aktivismi*.

Esimerkissä kuvaus teorian ohjaamasta kehittämisprosessista antaa luotettavan vaikutelman, koska mittarin muodostamisen eri vaiheet voidaan hyvin jäljittää. Teorian ohjaama vaikutavuuden arvioinnin mittarin kehittämisprosessi edustaa varsin kriittistä sosiaalityön arviointisuuntausta, jossa teorian ohjaavuus todellisuuden määrittelijänä on suuri. Tällöin oletetaan, että toimijat eivät välttämättä itse osaa tai näe esimerkiksi vallan puutteen syitä ja seurauksia, vaan ne tulee saada esiin teorian avulla. (Kivipelto 2006, 66–69.)

Osallistava mittarin kehittämisprosessi

"Osallistavasta mittarin kehittämisprosessista" on esimerkkinä artikkelissa 23 kuvattu sukupuoleen sidonnaisen valtaistumisen indikaattoreiden tuottamisprosessi. Prosessissa ei kuvattu valtaistumisen teoreettista taustaa, vaan tarkoituksena oli tuottaa indikaattorit osallistavasti. Osallistavuudella tarkoitettiin asiakkaiden ja palvelujen käyttäjien osallistumista mittarin kehittämiseen. Indikaattoreilla artikkelissa tarkoitettiin tunnuslukuja, jonka avulla mitattavan asian, esi-

KUVIO 2. Teorian ohjaama mittarin kehittämisprosessi (Rogers ym. 1997).

merkiksi valtaistumisen muuttumista voi seurata. (Kuvio 3.)

Prosessi sai alkunsa siitä, että yleisesti käytössä olevien mittareiden (esim. YK:n kehitysohjelman Gender Empowerment Measure eli GEM) nähtiin mittaavan sukupuolisidonnaista valtaistumista varsin globaalilla tasolla. GEM:lla mitataan tasa-arvon lisääntymistä taloudellisin ja poliittisin indikaattorein. Mittaria on kritisoitu vallan, sukupuolen ja naisten valtaistumiseen liittyvien tekijöiden ohittamisesta. (Kuvio 3, vaihe 1.)

Mittarin kehittämiseen haluttiin mukaan niitä ihmisiä, joiden valtaistumista mitataan sekä niitä, joita ei yleensä kuulla tieteellisessä kehittämisessä. Kehittämisprosessiin kutsuttiin mukaan naisia, jotka työskentelivät srilankalaisissa vieniin keskittyvissä tehtaissa (kuvio 3, vaihe 2). Heille kerrottiin kehittämisprosessin taustat ja esiteltiin GEM-mittaristo. Fokusryhmissä ja haastattelussa osallistujia pyydettiin kertomaan kokemuksistaan tehdastyöstä ja siitä, mitä valtaistuminen heille merkitsevät (kuvio 3, vaihe 3). Osallistujia pyydettiin muodostamaan valtaistumisen indikaattorit omien kokemustensa pohjalta. Keskustelut nauhoitettiin.

Aineistosta nostettiin esille keskeisimmät sukupuolisidonnaiseen valtaistumiseen liittyvät teemat. Teemojen pohjalta muodostettiin lopulliset kuusi sukupuolisidonnaisen valtaistumisen indikaattoria (kuvio 3, vaihe 5).

Osallistaminen on ollut esillä myös sosiaalityössä (ks. esim. Kivipelto 2008; Harkko ym. 2005). Aineistossamme sosiaalityön valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin mittareiden kehittämisprosessissa asiakkaiden ja palvelujen käyttäjien rooleiksi kuvattiin kuitenkin lähinnä kyselyihin vastaaminen, mittareiden kehittämisessä he eivät juuri olleet mukana.

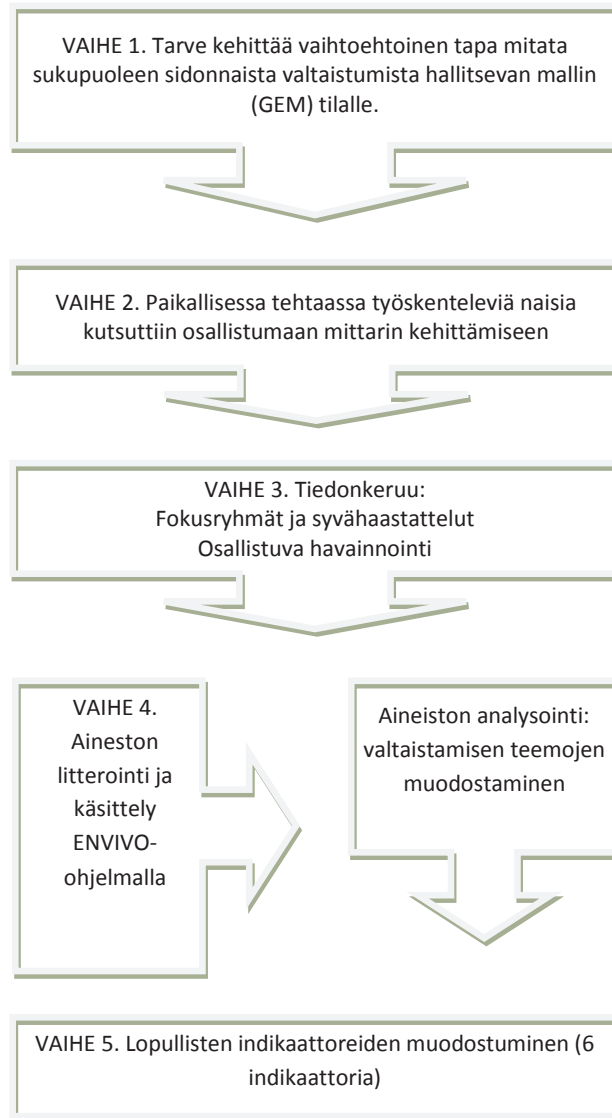
Esimerkissä kuvatussa prosessissa valtaistumisen teoreettinen näkemys otettiin tavallaan kir-

jaimellisesti: kriittisten näkemysten mukaan asiakkaiden ja palvelujen käyttäjien osallistumisen tulee palvella yksilön oikeuksia päättää ja vaikuttaa omiin asioihinsa ja nostaa heikompiensaisten kansalaisten ääni kuuluviin (esim. Krogstrup 2004). Sami Ylistö (2009, 294) näkee osallistavuudessa myös riskejä. Hänen mukaansa osallistuminen on valjastettu yhä enemmän liberaalin hallinnan välineeksi, jonka avulla hallinnan kohteet saadaan tahtomaan vallan käyttäjien kanalta suotuisia asioita. Haasteena on myös työntekijöiden aito sitoutuminen ottaa asiakkaiden näkemykset huomioon (Högnabba 2008).

Pohdinta

Tarkastelussa oli mukana eri tieteenaloilla kehitettyjä ja sovellettuja valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin mittareita ja mittareiden kehittämisprosesseja. Mittareiden kehittämistä on tehty runsaslukaisesti terveysalalla (ks. esim. Richardson & Storr 2010; Herbert ym. 2009), mikä näkyi aineistossa. Tämä on huomionarvoista sikäli, että keskeiset valtaistumisen teoriat ovat kuitenkin yhteiskunta- ja kasvatustieteellisiä sekä yhdyskuntapsykologisia. Sosiaalityössä arviointi mielletään edelleen usein laadulliseksi. Laadullisen arvioinnin kohdalla puhutaan harvemmin vaikuttavuuden arvioinnista ja vaikuttavuuden arviointiin tarvittavista mittareista (ks. esim. Shaw 1999). Tässä suhteessa muutosta ei juuri ole ollut Rostilan ja Mäntysaaren vuonna 1997 tekemän havainnon jälkeen, jonka mukaan sosiaalityössä mittaaminen on koettu hankalaksi, koska se on ristiriidassa sosiaalityön "pehmeiden" arvojen kanssa (Rostila & Mäntysaari 1997, 9).

Kyselylomake ja haastattelu olivat aineistossa eniten käytettyjä aineistonkeruumenetelmiä. Kyselyt rakennettiin pääosin asiantuntijoiden toimesta. Asiakkaiden ja palvelujen käyttäjien rooliksi jäi useimmiten kyselyihin vastaaminen. Tällainen ei ole kovin hyvässä linjassa valtaistumisen teoreettisten näkemysten kanssa. Ko-

KUVIO 3. Osallistava mittarin kehittämisprosessi (Hancock 2006).

kemuksia on kuitenkin myös toisentyypisistä mittarin kehittämisprosessista, jossa tiedonkeruu suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa (ks. esim. Lindqvist 2008).

Rosemary Herbertin ym. (2009) mukaan valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin mittausvälineiden tutkimus on ollut vähäistä ja ne soveltuvat yleensä vain tietyn ryhmän tai tilanteen arviointiin. Koska valtaistuminen on laaja-alainen käsite, on tehtävä rajauksia, millaisten ryhmien valtaistumisen arviointiin mittareita kehitetään. Valmiista mittareista on kerättävä lisää tietoa, millä tavoin ne toimivat erilaisten asiakasryhmien kohdalla (ks. esim. Nevalainen 2007; Hämeen-Anttila 2006).

Tässä läpikäytyjen mittareiden ja niiden kehittämisen prosessin soveltaminen suomalaisen sosiaalityön vaikuttavuuden arviointiin ei ole ongelmattonta. Asiat ilmaistaan hieman eri tavoin eri kulttuureissa ja käsitteillä on erilaisia tulkintoja (Vehkalahti 2008, 41). Koska yksimielisyyttä valtaistumisen teoreettis-metodisesta sisällöstä ei ole, on suositeltu, että käsitteet määriteltäisiin aina käyttöyhteydessään (ks. esim. Miller & Campbell 2006, 298–299; Chinman & Linney 1998, 395). Aineistossa tämä toimi hyvin esimerkiksi teorian ohjaamassa mittarin kehittämisprosessissa. Suomeen sovellettuna on kuitenkin pohdittava, miten sosiaalityön asiakkaat voisivat osallistua valtaistumisen määrittelyyn. Käsite on luultavasti vieras valtaosalle väestöä. Myös valtaistumisen operationalisointi on vaikeaa (Hämeen-Anttila 2006, 31). Tämän vuoksi teorialähtöisen sekä asiakkaita ja palvelujen käyttäjiä osallistavan kehittämistyön yhdistäminen on Suomessa perusteltua uusien mittareiden kehittämisessä. Tällöin mittarin kehittämisprosessi johdetaan teoriasta. Osallistujat tulkitsevat ja soveltavat teoriaa mittarin kehittämiseen. Vaikuttavuuden arvioinnin mittareiden kehittämiseen tarvitaan kuitenkin lisää pilottitutkimuksia ja kehittämishankkeita (ks. myös Karjalainen & Kotiranta 2010).

Suomessa sosiaali- ja terveystaloja pidetään toisilleen läheisimpinä, minkä vuoksi useilla sektoreilla niiden organisatorista yhdistämistä on pidetty perusteltuna. Näiden alojen näkemykset valtaistumisesta poikkeavat kuitenkin esimerkiksi asiakkaan osallistumisen ja valtaistumisen merkityksen määrittelyssä. Terveystalojen artikkeleissa valtaistumisen nähtiin palvelevan tiettyjä terveydenhuollollisia ja selkeästi määriteltäviä tavoitteita. Sosiaalityön eettiset ja ideologiset periaatteet liittyvät yhteiskunta- ja kasvatustieteisiin, joissa valtaistuminen liitetään kriittisen tietoisuuden saavuttamiseen, resurssien saamiseen, käyttöön ja hallintaan. Nämä ovat pääsääntöisesti subjektiivisia tulkintoja, joiden arvioinnissa on huomioitava ihmisen oma näkemys, eikä niitä voi tarkastella pelkästään objektiivisin, ulkoa päin asetetuin kriteerein. Lisäksi sosiaalityön interventiot koostuvat usein tilannekohtaisesti soviteltavista toiminnoista. (Lupton & Nixon 1999, 145.)

Sosiaalityön valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin mittareiden kehittämisessä on tutkittava lähestymistapoja, joissa on yhteneväinen ideologia- ja arvoperusta sosiaalityön kanssa. Esimerkiksi kriittinen tietoisuus ja toiminta sortavien rakenteiden poistamiseksi tulivat esille lähinnä sosiaalityön ja muiden alojen artikkeleissa, ei terveysalalla. Sosiaalityön ideologia- ja arvoperustalla on yhtymäkohtia myös kehitysyhteistyössä kehitettyjen valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin menetelmien kanssa (ks. esim. Swantz 2004; 1985). Näiden lähempi tarkastelu ja mittareiden soveltaminen edellyttävät lisätutkimuksia laajemmilla aineistoilla.

Kaikki katsauksessa mukana olleet valtaistumisen vaikuttavuuden arviointiin kehitetyt tai sovelletut mittarit tuottivat näyttöä siitä, että valtaistumista on tapahtunut. Tämä herättää kysymyksen, onko valtaistumista perusteltua tai mahdollista arvioida välittömästi toimenpiteiden (intervention, ohjelman tai projektin) aikana, vai pitäisikö vaikuttavuuden arviointi ulottaa

ajallisesti kauemmaksi? Tällöin toisaalta vaikeutuu toimenpiteen vaikuttavuuden jäljittäminen. Myös kehittämistoiminnan tai intervention sekä vaikuttavuuden arvioinnin läheinen yhteys jäivät mietityttämään: tuottaako arvioitsijan läsnäolo väistämättä positiivisempia tuloksia kuin se, että vaikuttavuuden arviointi tehtäisiin täysin erillään arvioitavasta toiminnasta? Tämä on täysin vastakkainen ajatus esimerkiksi Adamsin (2003) ja Fettermanin (2001) edustamien näkemysten kanssa.

Tämän artikkelin tulosten perusteella valtaistumista on mahdollista mitata. Mittarin kehittämisessä on kuitenkin ehdoton edellytys pohtia sitä, millaista tietoa ja kenen kannalta tietoa halutaan kerätä (Beresford & Croft 2001, 307). Vaikka interventio olisi tuottanut suotuisia tuloksia työntekijän näkökulmasta, voi asiakas olla tyytymätön. Valtaistumisen teoreettisten periaatteiden mukaisesti mittareiden kehittämisessä tulisi olla mukana niitä ihmisiä, joita varten tietoa tuotetaan, erityisesti palvelujen käyttäjiä, asiakkaita ja kansalaisia (Beresford & Croft 2001, 306–307). Esimerkiksi aikuisten parissa tehtävässä sosiaalityössä mahdollisuutena on kehittää asiakkaiden tavoitteisiin kytkettäviä vaikuttavuuden arvioinnin mittareita (Julkunen ym. 2005; Kazi 1998; Rostila & Mäntysaari 1997). Tällöin valtaistumisen vaikuttavuuden arviointia ei tehtäisikään kyselemällä kohderyhmältä kokemuksia siitä, millä tavoin viranomaisten tai tutkijoiden määrittelemää valtaistumista on tapahtunut eri osaluilla. Valtaistumisen vaikuttavuuden arviointi kohdistuu asiakkaan kanssa yhdessä asetettuihin tavoitteisiin, joiden saavuttamista arvioidaan numeerisesti. Samaan aikaan on mahdollista seurata työntekijän tekemiä toimenpiteitä. Tämänkaltaista arviointimittaristoa on kehitetty tapauskohtaisen arvioinnin alueella (single-case evaluation), jota on sovellettu myös Suomessa (ks. esim. Rautakorpi 2010; Korteniemi 2005; 2004; Peitola 2005; Rostila 1997). Menetelmän käyttökelpoisuutta on syytä tutkia sosiaalityön valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnissa. Mit-

arin kehittämisprosessissa tarvitaan arvio siitä, miten toiminnoilla pyritään saavuttamaan tietyt tavoitteet esimerkiksi asiakkaiden ongelmien ratkaisussa (Donaldson 2009, 243; Sulkunen 2005, 49). Tapauskohtaisen valtaistumisen vaikuttavuuden arvioinnin mittarin kehittämisprosessissa on mahdollista huomioida erilaisten asiakasryhmien ilmaisutavat (esim. symbolit ja kuvakieli). Tämän ohella on syytä selvittää verkopohjaisten työkalujen hyödyntämismahdollisuudet mittareiden kehittämisessä (vrt. esim. Lacava ym. 2010).

Sosiaalityössä tarvitaan jo kehitettyjen mittareiden implementointitutkimusta ja käyttöönottoon liittyvien tekijöiden tarkastelua (vrt. esim. Bliss 2007). Lisäksi on kehitettävä "sosiaalityöspesifejä" ja erilaisiin konteksteihin sopivia vaikuttavuuden arvioinnin mittareita. Muutoin on vaarana, että työn vaikutuksia arvioidaan muiden kuin sosiaalityön edustajien luomien kriteerien avulla. Ilman toimivia mittareita on vaikea perustella esimerkiksi sosiaalityöhön tarvittavia resursseja. Sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin on annettava tietoa myös työntekijän käyttämien työmenetelmien ja valtaistumisen välisistä yhteyksistä. Vasta tällöin sosiaalityössä voidaan päästä käsiksi valtaistumisen vaikuttavuuden arviointiin.

Viitteet

¹ Mirja Satka tarkentaa vuonna 2010, että hän ei ajatellutkaan suoraa sanan empowerment kääntämistä, vaan halusi vangita sen ajatuksellisen sisällön niin että se sopi suomalaiseen sen ajan kontekstiin, jossa asiakkaan asema ja kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksin korostaminen oli noussut uudella tavalla esiin (Satka, henkilökohtainen tiedonanto 26.10.2010). Satkan "oppi-isänä" toimi yhdysvaltalainen Stephen Rose (esim. Rose & Black 1985; Rose 1992).

² Empowerment on käännetty valtaistumiseksi, valtaistamiseksi, voimaantumiseksi, voimavaraistamiseksi ja toimintavoiman lisääntymiseksi (Kuro-

nen 2004, 277). Myös suomennoksia voimistuminen ja valtuuttaminen käytetään (Siitonen 1999, 83). Websterin sanakirjan mukaan empowerment puolestaan tarkoittaa valtuuttamista (Mäntysaari 1999, 9). Aina käsitettä ei käännetä (esim. Poutanen 2000), vaan sitä käytetään alkuperäisessä muodossaan (Hokkanen 2009).

³ Ensimmäinen haku tehtiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen monihaun avulla, tämä haku tuotti 62 viitettä. Kun olimme poistaneet kahteen kertaan tulleet ja epäolennaiset viitteet (artikkeli ei käsitellyt valtaistumisen vaikuttavuuden arviointia), muut kuin englanninkieliset ja vanhemmat kuin vuonna 1997 julkaistut viitteet, jäljelle jäi 22 viitettä. Otimme näistä aineistoon mukaan 7 välittömästi saatavilla olevaa artikkelia. Toinen haku toteutettiin kohdistamalla se Internetin (Health Services Researc, ProQuest) ja Sage-kustantajan hakujen kautta, koska mukana ei ollut yhtään sosiaalityön valtaistamisen arviointiin liittyvää artikkelia. Tiedonhakua täydennettiin vielä Assia-, Social Services Abstracts-, Sociological Abstracts- ja PLOTS -tietokantoihin kohdistuvalla haulla. Uusintahakujen jälkeen saatiin mukaan vielä 18 hakukriteerit täyttävää artikkelia. Uusintahakujen jälkeen aineisto käsitti 25 artikkelia, joista 9 liittyi sosiaalityöhön, 9 terveysalaan ja 7 muihin aloihin (1 kulttuuri- ja mediapolitiikka, 1 sukupuolitutkimus, 1 kehitysyhteistyö, 1 psykologia, 1 arviointitutkimus ja 2 käyttäytymistieteet).

⁴ Artikkelien sijoittaminen aloittain ei ollut yksinkertaista. Esimerkiksi gerontologia on monitieteistä ja ikäihmisten parissa työskentelee eri alojen ammattilaisia (artikkeli 7). Aineistossa mukana olevissa artikkeleissa ikäihmisten valtaistamista mitattiin terveydenhuollon konteksteissa (esim. terveysuskomukset, diabetes), mutta valtaistajina ja sen arviointisijoina olivat sekä terveydenhuollon (artikkeli 9) että sosiaalityön edustajat (artikkeli 25). Luokittelu tehtiin siten artikkelikohtaisesti artikkelissa kuvattujen toimijoiden ammattiaseman (esimerkiksi sosiaalityöntekijä) tai mitattavan toiminnan luonteen (esim. sosiaalityö) perusteella.

⁵ Valmiit mittarit olivat FES=Family Empowerment Scale (Koren ym. 1992); ACES=Adult Classroom Environment Scale (Stocks & Fredolino 2000; 1998); Checklist of problems and concerns=The Chinese version of the Checklist of problems and concerns (Wan 1993); Diabetes Self-Management Record (Bielamowicz ym.

1995); Self-Efficacy for Diabetes Scale (Grossman ym. 1987); GEM=Gender Empowerment Measure; GDI=Gender-related Development Index (UNDP 1995); DES-SF=Diabetes Empowerment Scale-Short Form (Anderson ym. 2000); PHQ-9=Patient Health Questionnaire-9 (Patient Health Questionnaire-9); RAND-36=RAND-36 Health Survey (Medical Outcomes Study); AD-DQoL=Audit of Diabetes Dependent Quality of Life (Bradley ym. 1999).

⁶ Vaikka Paulo Freire oli kasvatustieteen tohtori, on hänen teoreettis-filosofista ajatteluaan tulkittu ja sovellettu lukuisilla eri aloilla ja alueilla. Freiren oppeja luonnehditaan monitulkintaisiksi, koska hän ei anna selkeitä vastauksia, vaan esittää tavallaan ohjelmallisen julistuksen, jonka ytimessä on vapautuksen pedagogiikka. Freire on toiminut myös sosiaalityössä köyhien ihmisten parissa, jolloin hän aloitti ”dialogisen metodinsa” kehittämisen. (Kurki 2000, 36–37.)

Kirjallisuus

Adams, Robert (2003) *Social Work and Empowerment*. 3rd Edition. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan.

Anderson, Robert M. & Funnell, Martha M. & Fitzgerald, James T. & Marrero, David G. (2000) The Diabetes Empowerment Scale. *Diabetes Care* 23 (86), 739–743.

Bartunek, Jean M. & Spreitzer, Gretchen M. (2006) The Interdisciplinary Career of a Popular Construct Used in Management. *Journal of Management Inquiry* 15 (3), 255–273.

Beresford, Peter & Croft, Suzy (2001) Service User’s Knowledge and the Social Construction of Social Work. *Journal of Social Work* 1 (3), 295–316.

Bielamowicz, Mary K. & Miller, Wayne C. & Elkins, Eric & Ladewig, Howard W. (1995) Monitoring behavioral changes in diabetes care with the diabetes self-management record. *The Diabetes Educator* 21 (5), 426–431.

Bliss, Donna Leigh (2007) Implementing an Outcomes Measurement System in Substance Abuse Treatment Programs. *Administration in Social*

Work 31 (4), 83-100.

Bradley, C. & Todd, C. & Gorton, T. & Symonds, E. & Martin A. & Plowright, R. (1999) The development of an individualized questionnaire measure of perceived impact of diabetes on quality of life: the ADDQoL. *Quality of Life Research* 8 (1-2), 79-91.

Carr, Wilfred & Kemmis, Stephen (1986) *Becoming Critical: Education Knowledge and Action Research*. London: Routledge.

Chinman, Matthew J. & Linney, Jean Ann (1998) Toward a Model of Adolescent Empowerment: Theoretical and Empirical Evidence. *The Journal of Primary Prevention* 18 (4), 393-413.

Deveaux, Monique (1994) Feminism and Empowerment: a Critical Reading of Foucault. *Feminist Studies* 20 (2), 223-247.

Donaldson, Stewart I. (2009) *Epilogue: A Practitioner's Guide for Gathering Credible Evidence in the Evidence-Based Global Society*. Teoksessa Stewart I. Donaldson & Christina A. Christie & Melvin M. Mark (toim.) *What Count as Credible Evidence an Applied Research and Evaluation Practice?* Los Angeles, London, New Delhi & Singapore: Sage, 239-251.

Farber, Michaela & Maharaj, Ravita (2005) Empowering High-Risk Families of Children With Disabilities. *Research on Social Work Practice* 15 (6), 501-515.

Fetterman, David M. (2001) *Foundations of empowerment evaluation*. Thousands Oaks: Sage.

Fetterman, David M. (2005) *A Window into the Hearth and Soul of Empowerment Evaluation. Looking Through The Lens of Empowerment Evaluation Principles*. Teoksessa David M. Fetterman, & Abraham Wandersman (toim.) *Empowerment evaluation. Principles in practice*. New York: Guilford Press, 1-26.

Fetterman, David M. & Bowman, Cassie (2002) *Experiential Education and Empowerment Evaluation: Mars Rover Educational Program Case Example*. *The Journal of Experiential Education* 25 (2), 286-295.

Fischer, Joel & Corcoran, Kevin (2007a) *Measures*

for Clinical Practice and Research. A Sourcebook. Volume 1. Couples, Families and Children. Fourth Edition. New York: Oxford University Press.

Fischer, Joel & Corcoran, Kevin (2007b) *Measures for Clinical Practice and Research. A Sourcebook. Volume 2. Adults*. New York: Oxford University Press.

Freire, Paulo (2005/1970) *Sorrettujen pedagogiikka*. [Suom. Joel Kuortti.] Tampere: Vastapaino.

Grossman, H.Y. & Brink S. & Hauser S.T. (1987) Self-efficacy in adolescent girls and boys with insulin-dependent diabetes mellitus. *Diabetes Care* 10 (3), 324-329.

Hancock, Peter (2006) Violence, Women, Work and Empowerment: Narratives from Factory Women in Sri Lanka's Export Processing Zones. *Gender Technology and Development* 10 (2), 211-228.

Harkko, Jaakko & Haverinen, Riitta & Koivisto, Juha (2005) Alustava kirjallisuuskatsaus osallistavan arvioinnin vaikutuksista sosiaalityössä. *Stakes, FinSoc. Työpapereita* 5. Helsinki. [online]. <URL: http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/859B868F-E856-4732-8811-0C20AE75A77E/0/tp_0505.pdf>. Luettu 13.7.2010.

Herbert, Rosemary J. & Gagnon, Anita J. & Rennick, Janet E. & O'Loughlin, Jennifer L. (2009) A Systematic Review of Questionnaires Measuring Health-Related Empowerment. *Research and Theory for Nursing Practice* 23 (2), 107-132.

Hokkanen, Liisa (2009) *Empowerment valtautumisen ja voimaantumisen dialogina*. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus, 315-337.

Hämeen-Anttila, Katri (2006) *Education Before Medication. Empowering Children as Medicine Users*. Kuopio University Publications A. Pharmaceutical Sciences 89.

Högnabba, Stina (2008) *Muuttaako asiakkaan puhe työkäytäntöjä? Tutkimus Bikva-arviointin menetelmän vaikutuksista*. Ammatillinen lisensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki.

- Julkunen, Ilse & Lindqvist, Tuija & Kainulainen, Sakari (toim.) (2005) Realistisen arvioinnin ensimmäiset askeleet. Stakes, FinSoc. Työpapereita 3. Helsinki. [online]. <URL: http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/98A57D60-6F54-425F-B980-DBC-CA2EA8406/0/ty%C3%B6papereita3_05.pdf>. Luettu 14.7.2010.
- Karjalainen, Pekka (1999) Nuorten työpaja – osallisuuteen omaan elämään. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Raportteja ja selvityksiä 32.
- Karjalainen, Pekka & Kotiranta, Tuija (2010) Alustava kartoitus Suomessa aikuissosiaalityössä käytävistä vaikutusten arvioinnin menettelytavoista. [online]. <URL:<http://groups.stakes.fi/FINSOC/Fl/julkaisut/index.htm>>. Luettu 13.7.2010.
- Karvinen-Niinikoski, Synnove & Salonen, Jari & Meltti, Tero & Yliiruka, Laura & Tapola-Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna (2005) Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 28.
- Kazi, Mansoor A.F. (1998) Single-Case Evaluation by Social Workers. Evaluative Research in Social Work. Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney: Ashgate.
- Kemppainen, Tarja & Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Niskala, Asta & Ojaniemi, Pekka & Vesterinen, Kerttu (2010) Sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin ensiaskeleet Lapista. Tutkimus sosiaalitoimistojen työn vaikuttavuudesta. Lapin sosiaalityön kehittämissyksikkö. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus julkaisusarja 32. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. [online]. <URL:http://www.sosiaalikallega.fi/julkaisut/julkaisusarja/index_html>. Luettu 18.9.2010.
- Kieffer, Charles H. (1983) Citizen Empowerment: A Developmental Perspective. *Prevention in Human Services* 3 (2–3), 9–36.
- Kivipelto, Minna (2006) Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teoriat ja menetelmät. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 3.
- Kivipelto, Minna (2008) Osallistava ja valtaistava arviointi. Johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. Stakes. Työpapereita 17. Helsinki. [online]. <URL:<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T17-2008-VERKKO.pdf>>. Luettu 13.7.2010.
- Koren, Paul E. & DeChillo, Neal & Friesen, Barbara J. (1992) Measuring empowerment in families whose children have emotional disabilities. A brief questionnaire. *Rehabilitation Psychology* 37 (4), 305–321.
- Korteniemi, Pertti (2004) Mikä palveluohjauksessa toimii, kenen kohdalla ja missä olosuhteissa? Keskisen sosiaalikeskuksen palveluohjausprojektin loppuarviointiraportti 11.12.2003. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Tutkimuksia 2004:1. Helsinki. [online]. <URL:<http://www.sosiaaliportti.fi/File/7dbcd833-8b56-49d0-9d0c-a773b-8213c8a/palveluohjausloppuraportti.pdf>>. Luettu 14.7.2010.
- Korteniemi, Pertti (2005) Yksilökohtaisen palveluohjausprojektin realistinen arviointi. Teoksessa Ilse Julkunen & Tuija Lindqvist & Sakari Kainulainen (toim.) Realistisen arvioinnin ensimmäiset askeleet. Stakes, FinSoc. Työpapereita 3. Helsinki, 122–131. [online]. <URL:http://groups.stakes.fi/FINSOC/Fl/julkaisut/julkaisusarjat/tp3_2005.htm>. Luettu 14.7.2010.
- Kotiranta, Tuija (2008) Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 335. Jyväskylä. [online]. <URL:<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3250-3>>. Luettu 13.7.2010.
- Krogstrup, Hanne Kathrine (2004) Asiakaslähtöinen arviointi. Bikva-malli. Stakes, FinSoc. Arviointiraportteja 1. Helsinki.
- Kunta- ja palvelurakennemuutos (2007) Kunnat toteuttavat uudistuksen. 2. painos. Helsinki: Kuntaliitto.
- Kurki, Leena (2000) Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.
- Kuronen, Marjo (2004) Valtaistumista vai voimavaraistumista – feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt, & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 277–296.
- Lacava, Paul G. & Rankin, Ana & Mahlios, Emily &

- Cook, Katie & Simpson, Richard L. (2010) A single case design evaluation of a software and tutor intervention addressing emotion recognition and social interaction in four boys with ASD. *Autism* 14 (3), 161–178.
- Leino-Kilpi, Helena & Walta, Leena & Helenius, Hans & Vuoreneimo, Jaana & Välimäki, Maritta (1994) Hoidon laadun mittaaminen. Potilaslähtöisen HYVÄ HOITO-mittarin kehittäminen ja mittarilla saadut tulokset. *Stakes. Raportteja* 151. Helsinki.
- Leslie, Donald R. & Holzhalb, Carol M. & Holland, Thomas P. (1998) Measuring Staff Empowerment: Development of a Worker Empowerment Scale. *Research on Social Work Practice* 8 (2), 212–222.
- Lindqvist, Ann-Marie (2008) Delaktighet för personer med utvecklingsstörning i en forsknings- och omsorgskontext granskat ur ett medborgarsperspektiv. *Helsingfors: FSKC Rapporter* 5.
- Lupton, Carol & Nixon, Paul (1999) Empowering Practice? A critical appraisal of the family group conference approach. *Bristol: The Policy Press*.
- Medical Outcomes Study. 36 Item Short Form Survey. *Rand Health Web site*. [online]. <URL: www.rand.org/health/surveys_tools/mos/mos_core_36item.html>. Luettu 13.7.2010.
- Miller, Robin Lin & Campbell, Rebecca (2006) Taking Stock of Empowerment Evaluation. *American Journal of Evaluation* 27 (3), 296–319.
- Mäntysaari, Mikko (1999) Millaista asiantuntijuutta arviointitutkimus antaa. Teoksessa Risto Eräsaari & Tuija Lindqvist & Mikko Mäntysaari & Marketta Rajavaara (toim.) *Arviointi ja asiantuntijuus*. Helsinki: Gaudeamus, 7–13.
- Mäntysaari, Mikko (2009) Marx sosiaalityön tutkimuksessa. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus, 85–108.
- Nevalainen, Marja (2007) Hyvä implementointi. Kulttuurista toiseen siirrettävän menetelmän käyttöönottoprosessi. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. [online]. <URL:<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-200788>>. Luettu 13.7.2010.
- Patient Health Questionnaire-9. *Pfizer Web site*. [online]. <URL:www.phqscreeners.com/>. Luettu 4.10.2010.
- Patton, Michael Quinn (1997) *Utilization-Focused Evaluation*. The New Century Text. 3rd Edition. Thousand Oaks, London & New Delhi: SAGE.
- Payne, Malcolm (2005) *Modern Social Work Theory*. Palgrave: Macmillan.
- Peitola, Petri (2005) Arvioinnin soveltuvuus sosiaalityössä. Tapauksena realistinen arviointi huumeongelmaisen yksilökohtaisessa palveluohjauksessa. *Stakes, FinSoc. Työpapereita* 4. Helsinki. [online]. <URL: http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/68A5F632-1201-44EC-BD4E-23D35DA1B607/0/tp_05_4.pdf>. Luettu 14.7.2010.
- Poutanen, Veli-Matti (2000) *Elämänhallinta ilman työtä*. Tutkimus pitkäaikaistyöttömyyden seurauksista ja niiden hallinnasta Suomussalmella. *Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet* 84. Kuopio.
- Rappaport, Julian & Seidman, Edward (toim.) (2000) *Handbook of Community Psychology*. Kluwer Academic/Plenum Publishers: New York, Boston, Dordrecht, London & Moscow.
- Rautakorpi, Kaija (2010) Arviointi osana kuntouttavan työtoiminnan voimaantumisprosessia – Voidaanko ihmisen voimaantumista havainnollistaa ja arvioida? *Jyväskylän yliopisto, sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma*.
- Richardson, A. & Storr, J. (2010) Patient safety: a literative review on the impact of nursing empowerment, leadership and collaboration. *International Nursing Review* 57 (1), 12–21.
- Rogers, E. Sally & Chamberlin, Judi & Ellison, Marsha Langer & Crean, Tim (1997) Consumer-Constructed Scale to Measure Empowerment Among Users of Mental Health Services. *Psychiatric Services* 48 (8), 1042–1047.
- Rose, Stephen M. (toim.) (1992) *Case Management and Social Work Practice*. New York: Longman.
- Rose, Stephen M. & Black, Bruce L. (1985) *Advocacy and Empowerment. Mental Health Care in the Community*. Boston, London and Hanley: Routledge and Kegan Paul.

- Rostila, Ilmari (1997) Single Case Evaluation in Family Support Centres in Tampere. *Nordisk Sosialt Arbeid* 17 (1), 38–48.
- Rostila, Ilmari & Mäntysaari, Mikko (1997) Tapauskohtainen evaluointi sosiaalityön välineenä. *Stakes. Raportteja* 212. Helsinki.
- Satka, Mirja (1984a) Sosiaalityön kritiikistä ja uudesta mahdollisuuksista. *Sosiaalityöntekijä* 12, 4–5.
- Satka, Mirja (1984b) Sosiaalityön kritiikistä ja uudesta mahdollisuuksista. (Osa 2) *Sosiaalityöntekijä*: 13, 4–5.
- Satka, Mirja (2010) Henkilökohtainen tiedonanto. Keskustelu Tuija Kotirannan kanssa 26.10.2010. Jyväskylä.
- Shaw, Ian (1999) *Qualitative Evaluation*. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE.
- Siitonen, Juha (1999) Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto, opettajan-koulutuslaitos. [online]. <URL:http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/>. Luettu 13.7.2010.
- Solomon, Barbara Bryant (1976) *Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities*. New York: Columbia University Press.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissohjelma KASTE 2008–2011 (2008) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 6. Helsinki. [online]. <URL:http://www.hyvinvointiklusteri.fi/tiedostot/File/STM_KASTE2008-11.pdf>. Luettu 13.7.2010.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen (2010) Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän väliraportti Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 19. Helsinki.
- Stocks, J. Timothy & Freddolino, Paul P. (1998) Evaluation of a World Wide Web-based graduate research method course. *Computers in Human Services* 15 (2–3), 51–69.
- Stocks, J. Timothy & Freddolino, Paul P. (2000) Enhancing computer-mediated teaching through interactivity: The second iteration of a World Wide Web-based graduate social work course. *Research on Social Work Practice* 10 (4), 505–518.
- Sulkunen, Pekka (2005) Vaikuttavuus arviointitutkimuksen rivien välissä. Teoksessa Pekka Räsänen & Anu-Hanna Anttila & Harri Melin (toim.) *Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalityöntutkimuksen lähtökohdat ja valinnat*. Jyväskylä: PS-kustannus, 39–52.
- Swantz, Marja-Liisa (1985) Research for human development: research with people with a perspective of another culture. *Tilburg: EADI*.
- Swantz, Marja-Liisa (2004) *Aikani Afrikassa*. Helsinki: Gummerus.
- Ulfves, Anne-Mari (2010) Kustannuslaskenta – ja vaikuttavuus aikuissosiaalityön aktivointipalveluissa eräässä suomalaisessa kunnassa. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. Laskentatoimi. Pro gradu -tutkielma. Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juyu-201002281294>
- Ulfves, Anne-Mari & Lääperi, Raija & Rautiainen, Antti & Närhi, Kati (2010) Aikuissosiaalityöhön kiinteästi liittyvien aktivointi- ja työllistämispalvelujen kustannuksia ja vaikutuksia. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, raportteja 26/2010. [online]. <URL:http://www.koskeverkko.fi/Public/default.aspx?contentid=15441.>. Luettu 27.10.2010.
- UNDP (1995) *Human Development Report*. New York: UNDP. [online]. <URL:http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1995/chapters/>. Luettu 13.7.2010.
- Valli, Raine (2001a) Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valli, Raine (2001b) Mitä numerot kertovat? Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkuonoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 158–171.
- Varekamp, Inge & de Vries, Gabe & Heutink, Annelies & van Dijk, Frank J.H. (2008) Empowering employees with chronic diseases; development of an intervention aimed at job retention and design of a randomised controlled trial. *BMC Health Services Research* 8 (224). [online]. <URL:http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2614990/>. Luettu 13.7.2010.

Vehkalahti, Kimmo (2008) Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.

Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kempainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli (2006) Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiaalityön julkaisusarja 4. Jyväskylä.

Walker, Janet S. & Thorne, Thorne, Elizabeth K. & Powers, Laurie E & Gaonkar, Rujuta (2010) Development of Scale to Measure the Empowerment of Youth Consumers of Mental Health Services. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* 18 (1), 51–59.

Wan, Yau-fun, Ginny (1993) family functioning after divorce-separation. Master's thesis, Social Work. University of Hong Kong.

Ylistö, Sami (2009) Tavoiteteoreettinen elämänhallinta. Selvyyttä sekavaan käsitteistöön. *Sosiologia* (4), 286–299.

Zimmerman, Marc A. (2000) Empowerment Theory. Psychological, Organizational and Community Levels of Analysis. Teoksessa Julian Rappaport & Edward Seidman (toim.) *Handbook of Community Psychology*. Kluwer Academic/Plenum Publishers: New York, Boston, Dordrecht, London & Moscow, 43–63.

Zimmerman, Marc A. & Rappaport, Julian (1988) Citizen participation, perceived control and psychological empowerment. *American Journal of Community Psychology* 16 (5), 725–750.

Aineistoluettelo

Katsauksessa käytetyt artikkelit ja artikkeleiden ala (1=sosiaalityö, 2=terveysala ja 3=muut alat)

1. Walker, Janet S. & Thorne, Thorne, Elizabeth K. & Powers, Laurie E & Gaonkar, Rujuta (2010) Development of Scale to Measure the Empowerment of Youth Consumers of Mental Health Services. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* 18 (1), 51–59. Artikkelin ala: 2.

2. Vrekamp, Inge & de Vries, Gabe & Heutink, An-

nelies & van Dijk-Frank J.H. (2008) Empowering employees with chronic diseases; development of an intervention aimed at job retention and design of a randomised controlled trial. *BMC Health Services Research* 8 (224). Artikkelin ala: 2.

3. Herbert, Rosemary J. & Gagnon, Anita J. & Rennick, Janet E. & O'Loughlin, Jennifer L. (2009) A Systematic Review of Questionnaires Measuring Health-Related Empowerment. *Research and Theory for Nursing Practice* 23 (2), 107–132. Artikkelin ala: 2.

4. Green, Joanne Helen (2008) Measuring women's empowerment: development of a model. *International Journal of Media and Cultural Politics* 4 (3), 369–389. Artikkelin ala: 3.

5. Charmes, Jacques & Wieringa, Saskia (2003) Measuring Women's Empowerment: an Assessment of the Gender-related Development Index and the Gender Empowerment Measure. *Journal of Human Development* 4 (3), 419–435. Artikkelin ala: 3.

6. Rogers, E. Sally & Chamberlin, Judi & Ellison, Marsha Langer & Crean, Tim (1997) Consumer-Constructed Scale to Measure Empowerment Among Users of Mental Health Services. *Psychiatric Services* 48 (8), 1042–1047. Artikkelin ala: 2.

7. Morrow-Howell, Nancy (1997) The Measure and Discuss intervention: a Procedure for Client Empowerment and Quality Control in Residential Care Homes. *The Gerontologist* 37 (6), 817–822. Artikkelin ala: 2.

8. Faulkner, Mark (2001) A measure of patient empowerment in hospital environments catering for old people. *Journal of Advanced Nursing* 34 (5), 676–686. Artikkelin ala: 2.

9. Elder, Nancy C. & Regan, Sandra L. & Palleria, Harini & Levin, Linda & Post, Douglas & Cegela, Donald J. (2007) Development of an instrument to measure seniors' patient safety health beliefs: The Seniors' Empowerment and Advocacy in Patient Safety (SEAPS) survey. *Patient Education and Counselling* 69 (1–3), 100–107. Artikkelin ala: 2.

10. Akey, Theresa M. & Marquis, Janet G. & Ross, Margaret E. (2000) Validation of Scores on the Psychological Empowerment Scale: A Measure

- of Empowerment for Parents of Children with a Disability. *Educational and Psychological Measurement* 60 (3), 419-438. Artikkelin ala: 3.
11. Chan, Cecilia L.W. & Chan, Yu & Lou, Vivian W. Q. (2002) . Evaluating an Empowerment Group for Divorced Chinese Women in Hong Kong. *Research on Social Work Practice* 12 (4), 558-569. Artikkelin ala: 1.
12. Itzhaky, Haya & Porat, Anat Ben (2005) Battered Women in Shelters: Internal Resources, Well-Being, and Integration. *Afflia* 20 (1), 39-51. Artikkelin ala: 1.
13. Boehm, Amnon & Boehm, Esther (2003) Community Theatre as a Means of Empowerment in Social Work: A Case Study of Women's Community Theatre. *Journal of Social Work* 3 (3), 283-300. Artikkelin ala: 1.
14. Miller, Robin Lin & Campbell, Rebecca (2006) Taking Stock of Empowerment Evaluation: An Empirical Review. *American Journal of Evaluation* 27 (3), 296-319. Artikkelin ala: 3.
15. Cohen, Ayala (2009) Welfare Client's Volunteering as a Means of Empowerment. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 38 (3), 522-534. Artikkelin ala: 1.
16. Littlefield, Melissa B. & Robertson, Kendra C. (2005) Computer Technology for the Feminist Classroom. *Afflia* 20 (2), 186-202. Artikkelin ala: 1.
17. Herrenkohl, Roy C. & Judson, Thomas & Heffner, Judith A. (1999) Defining and Measuring Employee Empowerment. *Journal of Applied Behavioral Science* 35 (3), 373-389. Artikkelin ala: 3.
18. Tang, Kwong-leung & Cheung, Chau-kiu (2007) The competence of Hong Kong social work students in working with victims of the 2004 tsunami disaster. *International Social Work* 50 (3), 405-418. Artikkelin ala: 1.
19. Shin, Sun-Kyung (2004) Effects of Culturally Relevant Psychoeducation for Korean American Families of Persons with Chronic Mental Illness. *Research on Social Work Practice* 14 (4), 231-239. Artikkelin ala: 1.
20. Browner; Donna M. & Utz, Sharon & Glick, Doris & Harmon, Rebecca & Rovnyak, Virginia (2009) The Relationship Between Diabetes Mellitus, Depression, and Missed Appointments in a Low-Income Uninsured Population. 35 (6), *The Diabetes EDUCATOR* 966-977. Artikkelin ala: 2.
21. Farber; Michaela & Maharaj, Ravita (2005) Empowering High-Risk Families of Children With Disabilities. *Research on Social Work Practice* 15 (6) 501-515. Artikkelin ala: 1.
22. Hacking, Sue & Secker, Jenny & Kent, Lyn & Shenton, Jo & Spandler, Helen (2006) Mental health and arts participation: the state of the art in England. *The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health* 126 (3), 121-127. Artikkelin ala: 2.
23. Hancock, Peter (2006) Violence, Women, Work and Empowerment: Narratives from Factory Women in Sri Lanka's Export Processing Zones. *Gender Technology and Development* 10 (2), 211-228. Artikkelin ala: 3.
24. Konczak, Lee J. & Stelly, Damian J. & Trusty, Michael L. (2000) Defining and Measuring Empowering Leader Behaviors: Development of an Upward Feedback Instrument. *Educational and Psychological Measurement* 60 (2), 301-313. Artikkelin ala: 3.
25. DeCoster, Vaughn A. & George, Lori (2005) An Empowerment Approach for Elders Living With Diabetes: A Pilot Study of A Community-Based Self-Help Group-The Diabetes Club. *Educational Gerontology* 31, 699-713. Artikkelin ala: 1.